

Μακεδονικά

Τόμ. 20, Αρ. 1 (1980)

Ανέκδοτη ελληνική επιγραφή των αυτοκρατορικών χρόνων από την Τερπνή Νιγρίτας

Δημήτρης Κ. Σαμσάρης

doi: [10.12681/makedonika.397](https://doi.org/10.12681/makedonika.397)

Copyright © 2014, Δημήτρης Κ. Σαμσάρης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σαμσάρης Δ. Κ. (1980). Ανέκδοτη ελληνική επιγραφή των αυτοκρατορικών χρόνων από την Τερπνή Νιγρίτας. *Μακεδονικά*, 20(1), 1–8. <https://doi.org/10.12681/makedonika.397>

ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΡΠΙΝΗ ΝΙΓΡΙΤΑΣ

Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1979, κατὰ τὴ διάρκεια ἐπιγραφικῆς ἐρευνας στὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα¹, εἶχα τὴν τύχη νὰ βρῶ στὴν Τερπνὴ Νιγρίτας μιὰ ἐνδιαφέρουσα ἐνεπίγραφη στήλη, πεταμένη στὴν αὐλὴ τοῦ Στ. Σταμούλη. Τὴν εἶχε βρεθῆ πρόσφατα ὁ ἴδιος στὴν τοποθεσία «Παλιόκαστρο» (5 χλμ. ΝΔ τῆς Τερπνῆς), καθὼς ὄργωνε ἐκεῖ τὸ χωράφι του. Ὑστερα ἀπὸ συνεννόηση μὲ τὴν κ. Χάιδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη, ἔφορο ἀρχαιοτήτων Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, φρόντισα καὶ μεταφέρθηκε ἡ στήλη στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Σερρών².

Στὸ «Παλιόκαστρο» Τερπνῆς πρὶν ἀπὸ ἀρκετὰ ἀκόμη χρόνια εἶχαμε ἐντοπίσει ἴχνη ἀρχαίου τειχισμένου οἰκισμοῦ. Ἐδῶ μάλιστα εἶχαμε τοποθετήσει τὸ ρωμαϊκὸ σταθμὸ «Graeco»³. Ἀνάμεσα πάλι στὸ «Παλιόκαστρο» καὶ τὴν Τερπνὴ βρέθηκε ὁ γνωστὸς μακεδονικὸς τάφος⁴, στὸν ὁποῖο, σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιγραφὲς στοὺς τοίχους, εἶχαν ταφεῖ δυὸ ἀδελφία, ὁ Διοσκουρίδης Ἀπολλοδώρου καὶ ὁ Ἰππώναξ Ἀπολλοδώρου, μέλη οἰκογένειας ποὺ ἀνῆκε στὴν τοπικὴ ἀριστοκρατία. Τέλος, στὴν Τερπνὴ εἶχε βρεθεῖ κατὰ τὸν Α' παγκόσμιον πόλεμον καὶ μιὰ ἄλλη ἐπιγραφὴ⁵.

Ἡ ἐνεπίγραφη στήλη, ποὺ βρέθηκε πρόσφατα, εἶναι ἀπὸ ἄσπρο μάρμαρον καλῆς ποιότητος. Δυστυχῶς εἶναι σπασμένη σὲ τρία κομμάτια. Τὸ σπάσιμο φαίνεται πὼς εἶναι παλιὸ καὶ ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ στήλη εἶχε ἀποσπαστεῖ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ τῆς θέσης καὶ ξαναχρησι-

1. Ἡ ἐρευνα αὐτὴ ἔχει προγραμματιστεῖ ἀπὸ τὸ Τμῆμα Ἀρχαιολογικῶν Ἑρευνῶν τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, τὸ ὁποῖο ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς ἰδρυσῆς του ἔθεσε ὡς κύριους στόχους τοῦ τὴν ἱστοριογεωγραφικὴ καὶ ἐπιγραφικὴ ἐρευνα τῆς Μακεδονίας.

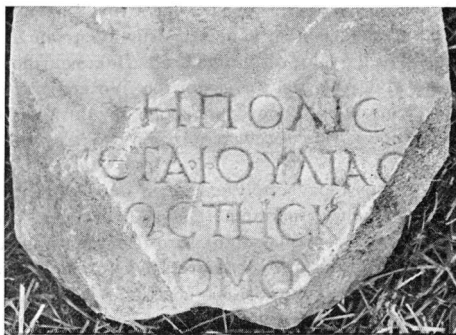
2. Ὁφείλω κι ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ νὰ ἐκφράσω τὶς θερμὲς εὐχαριστίες μου στὴν κ. Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη, ἡ ὁποία μὲ μεγάλῃ προθυμίᾳ μοῦ ἀναγνώρισε τὸ δικαίωμα δημοσίευσής τῆς ἐπιγραφῆς. Ἀκόμη ὀφείλω νὰ εὐχαριστήσω τὸν ἀρχαιόφιλο κ. Κώστα Μανδαρή, κάτοικο Σερρών, ποὺ χάρις στὶς πληροφορίες τοῦ στάθηκε δυνατό νὰ ἐντοπίσω τὴ στήλη.

3. Βλ. Δ. Σ α μ σ ἄ ρ η, Ἱστορικὴ γεωγραφία τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 113.

4. Βλ. Ε ὀ γ. Γ ι ο ὄ ρ η, ΑΔ 21(1966), Β², Χρονικά, σ. 365. Πρβλ. ΑΡ 1968/697, σ. 25

5. ΒSA 23(1918/19)89 κ.ε.

μοποιήθηκε κάπου άλλου. Ἀπὸ τὴ φθορὰ τῆς ἐπιγραφῆς στὸ μέσο καὶ τὴ λείανση τοῦ μαρμάρου στὸ σημεῖο αὐτὸ φαίνεται πὼς ἡ στήλη εἶχε χρησιμοποιηθεῖ γιὰ πολὺ καιρὸ σὰν κατώφλι στὴν εἴσοδο κάποιου κτηρίου. Γιὰ τελευταία πάντως φορὰ χρησιμοποιήθηκε σὲ τάφο. Κι αὐτὸ τὸ συμπεραίνει κανεῖς ἀπὸ τὸ ὅτι τὸ ἀλέτρι τὴν ἐβγαλε ἀπὸ τὸ λόφο, ὅπου ἐκτεινόταν ἡ ἀρχαία νεκρόπολη. Πιθανῶς νὰ τὴν ἔσπασαν σὲ τρία κομμάτια, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τὴ χρησιμοποιήσουν στὸν τάφο. Δυστυχῶς τὰ δυὸ ἀπὸ τὰ σωζόμενα κομμάτια δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀκέραια, ὥστε νὰ μποροῦν σήμερα νὰ συναρμολογηθοῦν με ἀκρίβεια.

*Εἰκ. 1. Τὸ πρῶτο κομμάτι τῆς ἐνεπίγραφης
στήλης ἀπὸ τὸ «Παλιόκαστρο» Τερπνῆς*

Ἄν κρίνει κανεῖς ἀπὸ τὸ σωζόμενο ὕψος τῶν κομματιῶν (0,66μ. + 0,66μ. + 0,73μ.), τὸ ἀρχικὸ ὕψος ὁλόκληρης τῆς στήλης θὰ ἔφτανε γύρω στὰ 2,10 μ. Τὸ πλάτος της εἶναι 0,33-35μ. καὶ τὸ πάχος της 0,12μ. Ἡ πίσω ὀψὲς τῆς εἶναι ἐντελῶς ἀκατέργαστη καὶ φαίνονται καθαρά τὰ ἴχνη τῆς τυπίδας καὶ τῶν σφηνῶν ποὺ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὴν ἐξόρυξή της ἀπὸ τὸ «στῆθος» τοῦ πετρώματος. Ἀπὸ αὐτὸ συμπεραίνει κανεῖς πὼς ἡ στήλη ἦταν στημένη σὲ τέτοια θέση, ποὺ δὲν ἦταν ὀρατὴ ἡ πίσω ὀψὲς της. Ὁ τὸρμος ἐξάλλου, ποὺ ὑπάρχει στὴν πλάγια πλευρὰ τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὰ κομμάτια, δείχνει ὅτι αὐτὴ ἦταν στερεωμένη σὲ κάποιο τοῖχο, κίονα ἢ πεσσό.

Ἡ ἐπιγραφή εἶναι χαραγμένη στὸ κάτω μέρος τοῦ πρώτου κομματιοῦ (βλ. εἰκ. 1) καὶ σὲ ὁλόκληρο σχεδὸν τὸ δεύτερο (βλ. εἰκ. 2). Τὸ τρίτο κομμάτι εἶναι ἀνεπίγραφο. Ἀπὸ τὸ σπάσιμο τῆς στήλης καταστράφηκαν περίπου τρεῖς στίχοι. Ἄλλοι πέντε πάλι στίχοι—στὸ κέντρο τοῦ δευτέρου κομματιοῦ—ἔχουν φθαρεῖ ἀπὸ τὴ χρῆση τῆς στήλης σὰν κατώφλι καὶ ἡ ἀνάγνωσή τους

σὲ ὀρισμένα σημεῖα εἶναι προβληματικὴ. Τὸ ὕψος τῶν γραμμάτων καὶ τὰ διάστιχα κυμαίνονται ἀπὸ 0,02 ὥς 0,03μ. Ἀπὸ τὸν τύπο τῶν γραμμάτων καὶ τὰ ρωμαϊκὰ ὀνόματα ἡ ἐπιγραφή χρονολογεῖται στὸ 2ο-3ο μ.Χ. αἰῶνα. Τὸ κείμενό της, ὅπως τὸ μεταγράψαμε καὶ τὸ συμπληρώσαμε, εἶναι τὸ παρακάτω:

Ἡ πόλις

[μ]ετά Ἰονλίας
[..]ως τῆς κλ[η]-
[ρο]γύμου [...]
5 [----- c. 11-----]
[----- c. 11-----]
[----- c. 11-----]
Κ[όν;]τος [Φίλιπ]-
πος ὁ ἀν[ήρ αὐ]-
10 τῆς κατέλιπ[εν]
ἑαυτοῦ πατρίδ[ι]
γενέσθαι, βασι-
λικὴν ἐποίη-
σαν [σύ]ν τῇ[ι] ἐ-
15 ξέδρα[ι] καὶ τοῖς
προσοῦσι οἷ-
κοις τρισὶ δι-
ὰ ἐπιμελητοῦ
Π(οπλίον) Αἰλίου Κλα-
20 ρανοῦ Ἀλεξάν-
δρου

Στ. 2. Ἀπὸ τὸ γράμμα Μ σώζεται ἓνα ἴχνος 1. Τὸ ἀρχικὸ γράμμα τοῦ ὀνόματος εἶναι γραμμένο ὡς οἶο. Ἀπὸ τὸ τελικὸ C τοῦ ἴδιου ὀνόματος εἶναι σπασμένο τὸ κάτω μέρος. || Στ. 3. Τὸ Ω, ἂν καὶ σπασμένο στὸ κάτω ἀριστερὸ μέρος, διακρίνεται καθαρά. Ἀπὸ τὸ Λ σώζεται μόνο τὸ ἀριστερὸ σκέλος. Ἡ ἀνάγνωση «[.]ωστης κλ[η]» πρέπει νὰ ἀποκλειστεῖ, γιατί δὲν ὑπάρχει λέξη ποὺ νὰ τελειώνει σὲ -ωστης. || Στ. 4. Ἀπὸ τὸ Ν σώζεται τὸ πάνω μέρος τοῦ δεξιοῦ κάθετου σκέλους καὶ ἀπὸ τὸ Υ μόνο ἡ ἀριστερὴ κεραία. Λιγότερο πιθανὴ φαίνεται ἡ ἀνάγνωση «[ρο]γομού[σης]». || Στ. 5-6. Ἐδῶ θὰ ἀναφερόταν ἡ κληρονομία. || Στ. 7. Στὸ στίχο αὐτὸν θὰ ἀναγράφονταν τὸ πρῶτο ἢ πιθανῶς τὰ δύο πρῶτα ὀνόματα (ρωμαϊκὰ) τοῦ [Φιλίπ]που, ἂν εἶχε τέσσερα, ὅπως ὁ παρακάτω ἐπιμελητὴς (στ. 19-21). || Στ. 8. Ἀπὸ τὸ πρῶτο ὄνομα διακρίνονται καθαρά τὰ γράμματα Ο καὶ C, δυσδιάκριτα ἴχνη τοῦ Κ

καὶ ἀπὸ τὸ Τ μόνο τὸ κάθετο σκέλος. || Στ. 18. Σύμπλεγμα γραμμάτων (ligatura): $\delta = \text{O} + \text{Y}$. || Στ. 19. Συντομογραφία τοῦ ὀνόματος Πόπλιος: ο Π ο.

|| Στ. 19-20. Τὸ ὄνομα Κλαρανὸς εἶναι μᾶλλον ρωμαϊκό: Clarus + κατάληξη -anus, ὅπως Aemilius > Aemili + anus, Aelius > Aeli + anus.

Τὸ κείμενο τῆς ἐπιγραφῆς παρουσιάζει σημαντικό ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν τοπογραφικὴ καὶ ἱστορικὴ ἔρευνα. Πρῶτα πρῶτα μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τὴν

Εἰκ. 2. Τὸ δεύτερο κομμάτι τῆς ἐνεπίγραφης
στήλης ἀπὸ τὸ «Παλιόκαστρο» Τερπνῆς

οἰκιστικὴ βαθμίδα τοῦ ἀρχαίου οἰκισμοῦ ποὺ βρισκόταν στὸ «Παλιόκαστρο» Τερπνῆς. Ἔτσι γνωρίζουμε τώρα πιά μὲ βεβαιότητα ὅτι ὁ ἐρειπιώνας ἀνήκει σὲ ἀρχαία π ό λ η. Τὸ ὄνομά της δυστυχῶς δὲν ἀναφέρεται στὴν ἐπιγραφὴ. Ἄν θεωρηθεῖ ὅμως βέβαιη ἡ ταύτιση τοῦ ρωμαϊκοῦ σταθμοῦ Graero μὲ τὸ «Παλιόκαστρο» ποὺ προτείναμε παλιότερα¹, τότε εἶναι εὐλόγο νὰ ὑποθέσει κανεῖς ὅτι ὁ σταθμὸς αὐτὸς διέσωσε, ὅπως συνήθως συνέβαινε, στὸν ἐκλατινισμένο τύπο του—λίγο ἢ περισσότερο παραφθαρμένο—τὸ ὄνομα τῆς πόλης. Τὸ ὄνομα Graero ὅμως, ὅσο παραφθαρμένος τύπος κι ἂν θεωρηθεῖ,

1. Βλ. Σ α μ σ ά ρ η, ὁ.π., σ. 113.

δὲ φαίνεται νὰ ἔχει ἐτυμολογικὴ σχέσι με κανένα ἀπὸ τὰ γνωστὰ ὀνόματα βισαλτικῶν πόλεων ποὺ διέσωσε ἡ φιλολογικὴ παράδοσις¹. Γι' αὐτὸ νομίζω ὅτι εἶναι σωστὴ ἡ ἐτυμολογικὴ συσχέτισή του με τὸ ὄνομα τῆς παιονικῆς φυλῆς τῶν *Γραίων*², γνωστὸ ἀπὸ τοὺς περισσότερους κώδικες ἐνὸς πολυσυζητημένου χωρίου τοῦ Θουκυδίδου (II, 96, 3)³. Κι ἂν λάβει κανεὶς ὑπόψη τοῦ ὅτι ἡ φυλὴ αὕτη κατοικοῦσε στὴν περιοχὴ τοῦ Στρυμόνα⁴, τότε φαίνεται πολὺ πιθανὸν ὅτι τὸ τοπωνύμιον *Graeo* προῆλθε ἀπὸ μικρὴ παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος *Graia* (ἢ *Graaiōn πόλις*), ὅπως θὰ ὀνομαζόταν ἡ ἐδῶ ἀρχαία πόλις⁵.

Ἡ παρουσία τοῦ πελασγικοῦ τοπωνυμίου *Graia*⁶ στὴν περιοχὴ αὕτη, ποὺ εἶχε κατοικηθεῖ ἀπὸ Πελασγούς⁷, εἶναι κάτι πολὺ φυσικόν. Ἡ διατήρησις του πάλι ὥς τὴν ὀψιμὴ ἀρχαιότητα δὲν ἀποτελεῖ μοναδικὸ φαινόμενο στὴν ἱστορίαν τῆς μακεδονικῆς τοπωνυμολογίας. Σὲ αὐτὸ ἀναμφισβήτητα εὐνόησε τὸ γεγονός πὺς ἡ περιοχὴ αὕτη, μετὰ τοὺς Πελασγούς καὶ τοὺς Γραιούς, εἶχε κατοικηθεῖ ἀπὸ τοὺς Θράκες Βισάλτες⁸, ποὺ ἡ γλῶσσα τους εἶχε στενὴ συγγένεια με τὴν πελασγικὴν⁹ καὶ ἐπομένως θὰ ὑπῆρχαν πολλὰ τοπωνυμικά παράλληλα¹⁰. Ἀργότερα πάλι οἱ Μακεδόνες δὲν εἶχαν λόγον νὰ ἀλλάξουν

1. Ὁ.π., σ. 103.

2. Πρβλ. E. O b e r h u m m e r, RE, VII₂, στὴ λ. «Γρααίον», ὁ ὁποῖος στηρίζεται στὸ τοπωνύμιον *Graeo* γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὴν ὑπαρξὴ τῶν Γραίων, ποὺ ἀμφισβητήθηκε ἀπὸ ὀρισμένους ἐρευνητές.

3. Σχετικὰ βλ. Δ. Χ α τ ζ ἦ, Γραῖα-Γραῖοι-Γραῖος-Γραϊκός, στὸ «Γέρας Ἀντωνίου Κεραμοπούλλου», Ἀθήνα 1953, σ. 276-277.

4. Θουκυδ. II, 96, 3 Πρβλ. Δ. Χ α τ ζ ἦ, ὁ.π. Ὁ T h. D e s d e v i s e s - d u - D e z e r t, Géographie ancienne de la Macédoine, Paris 1863, σ. 99, ἐντοπίζει τὸ λίκνον αὐτὸν στὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα. Δὲν ἀποκλείεται ὁμως νὰ εἶχαν μεταναστεύσει ἐκεῖ ἀπὸ τὴν κάτω κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ ἡ ἀντίστροφα.

5. Τὴν ἀρχαία αὐτὴ πόλιν τὴ διαδέχθηκε στὰ νεότερα χρόνια ἡ γειτονικὴ κομόπολις Νιγρίτα, ποὺ δὲν ξερούμε ἂν τὸ ὀνοματῆς (Νιγρίτα <τὴν Ἰγρίτα> θὰ πρέπει νὰ σχετιστεῖ ἐτυμολογικὰ με ἐκεῖνο τῆς Γραίας. Τὸ ἀφήνουμε στὴν κρίσιν τῶν γλωσσολόγων.

6. Τὸ ὅτι εἶναι πελασγικὸ φαίνεται ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ ὁμώνυμης ὀμηρικῆς πόλεως στὴ Βοιωτία (Στέφ. Βυζ. στὴ λ. «Τανάγρα»), καθὼς κι ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι χρησιμοποιοῦντο ὡς κοσμητικὸ ἐπιθετο καὶ προσωνυμία διαφόρων πόλεων γιὰ νὰ τονίσουν τὴν ἀρχαιότητά τους (πρβλ. π.χ. Ὁμ. Ἰλ. Β 498: «Θέσπειαν Γραῖαν τε καὶ εὐρύχορον Μυκαλησόν»). Πρβλ. Δ. Χ α τ ζ ἦ, ὁ.π., σσ. 280-281, ὁ ὁποῖος συσχετίζει ἐτυμολογικὰ τὸ ἐθνικὸν *Graios* με τὸ *Graikos* καὶ σημασιολογικὰ τὸ τελευταῖον με τὸ *Πελασγικός*.

7. Βλ. Αἰσχύλ. Ἰκέτ., 250-255. Πρβλ. O. A b e l, Ἡ μέγιστος Φιλίππου ἀρχαία ἱστορία τῆς Μακεδονίας (μετάφρ. Μ. Δημιτσοῦ), Λειψία 1860, σ. 43 κέ.

8. Γι' αὐτοὺς βλ. Σ α μ σ ἄ ρ η, ὁ.π., σ. 54-56.

9. Βλ. M. S a k e l l a r i o u, Peuples préhelléniques d'origine indoeuropéenne, Athènes 1977, σ. 291.

10. Πρβλ. π.χ. Γρηστωνία, Γρησεῖται, Ἀγραῖοι (= Ἀγριᾶνες) κ.ά.

εϊδικά αὐτὸ τὸ τοπωνύμιο, ἀφοῦ σὲ γενικὲς γραμμὲς εἶχαν διατηρήσει στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία τὸ παλιότερο (πελασγικὸ καὶ θρακικὸ) τοπωνυμικὸ ὑπόστρωμα¹. Ἦταν πολὺ φυσικὸ μάλιστα νὰ μὴ θίξουν ἰδίως τὴν ὀνομασία μιᾶς πόλης, ἢ ὁποία τοὺς θύμιζε τὴ δικιά τους πόλη Γραῖα στὴν περιοχὴ τῆς σημ. Κοζάνης².

Παρὰ τὴν ἔλλειψη ἐπαρκῶν ἀρχαιολογικῶν στοιχείων, ἂν κρίνει κανεὶς καὶ μόνο ἀπὸ τὸ μακεδονικὸ τάφο³, καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ πόλη ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ. Ἡ γεωστρατηγικὴ μάλιστα θέσις τῆς⁴ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀναγάγουμε τὴν ἰδρυσὴ τῆς σὲ πολὺ προωμότερη ἐποχὴ καὶ νὰ τὴ συνδέσουμε μὲ τὴν ἀμυντικὴ καὶ ἐποικιστικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἀλέξανδρου Α'. Ὁ βασιλιάς αὐτός, ποὺ εἶχε ἐπεκτείνει τὰ ἀνατολικά ὅρια τοῦ μακεδονικοῦ κράτους ὡς τὸ Στρυμόνα⁵, εἶναι πολὺ πιθανὸ ὅτι εἶχε ἰδρύσει τὴν πόλη αὐτὴ στὴ θέσις τῆς βισαλτικῆς κώμης Γραΐας. Γιὰ τὴν τύχη τῆς στοὺς κατοπινούς αἰῶνες τίποτε δὲν εἶναι γνωστὸ. Ἀπὸ τὴν τρίτη ὁμῶς χρῆσις τῆς ἐνεπίγραφος στήλης, ποὺ βρέθηκε πρόσφατα, φαίνεται πῶς ἡ πόλη, ὡς τὸ τέλος τῆς ἀρχαιότητος, εἶχε καταστραφεί δυὸ τουλάχιστον φορές. Οἱ καταστροφές τῆς θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν μᾶλλον σὲ βαρβαρικὲς ἐπιδρομὲς καὶ νὰ προσδιοριστοῦν χρονικὰ στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 3ου μ.Χ. αἰῶνα, δηλαδὴ στὴν ἐποχὴ ποὺ ἡ Μακεδονία γνώρισε συχνὲς ἐπιδρομὲς ἀπὸ τοὺς Γότθους.

Χάρη στὴν ἐπιγραφὴ, μπορεῖ κανεὶς νὰ σχηματίσει μιὰ εἰκόνα τῆς μνημειακῆς τοπογραφίας τοῦ ἀρχαίου οἰκισμοῦ, ἢ ὁποία θὰ βοηθήσει ἀρκετὰ τὴ μελλοντικὴ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα. Συγκεκριμένα, ἀφοῦ ὁ οἰκισμὸς, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιγραφὴ, ἦταν *πόλις*, θὰ πρέπει νὰ φανταστεῖ κανεὶς μέσα στὸν περίβολό τῆς ὅλα ἐκεῖνα τὰ μνημεῖα ἀρχιτεκτονικῆς ποὺ σχετίζονται λειτούργικα μὲ τοὺς θεσμοὺς τῆς μακεδονικῆς πόλης: ἀγορά, γυμνάσιο, βουλευτήριον, ἐπιστάσιον κ.ἄ. Σὲ αὐτὰ θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ προστεθεῖ ἕνα ἀκόμη μνημεῖον—γνωστὸ κυρίως ἀπὸ τὶς ἀγορὲς τῶν πόλεων τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν

1. Βλ. J. Kallérís, *Les anciens Macédoniens. Etude linguistique et historique*, I, Athènes 1954, σ. 298-299.

2. Βλ. Χ. Μακρόνα, Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Ε', ΑΕ 1934/35, 117-127. Πρβλ. Δ. Χατζῆ, δ.π., σ. 274, ὁ ὁποῖος διορθώνει τὴ γραφὴ *Γρήια* σὲ *Γραῖα*.

3. Βλ. Εὐγ. Γιούρη, δ.π.

4. Ἡ πόλη βρισκόταν κοντὰ στὸν ποταμὸ Στρυμόνα καὶ τὴν Κερκινίτιν λίμνη ποὺ ὄριζαν τὰ θρακομακεδονικὰ σύνορα. Πρβλ. τὴν παλιὰ κοίτη τοῦ Στρυμόνα, ποὺ περνοῦσε κοντὰ ἀπὸ τὸ σημ. χωρίο Ἀνθῆ, δηλ. πολὺ κοντύτερα πρὸς τὴν Τερπνὴν.

5. Πρβλ. τὴν ἰδρυσιμὴ τῆς μακεδονικῆς ἀποικίας Εὐπορίας ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Α' (Στέφ. Βυζ. στή λ.) γιὰ ἀμυντικοὺς προφανῶς σκοποὺς.

τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας¹ —, ποὺ εἶχε κατασκευαστεῖ ἐδῶ ἀπὸ ἐπίδραση τῆς ρωμαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Πρόκειται γιὰ τὴ βασιλικὴ μὲ τὴν ἐξέδρα καὶ τοὺς τρεῖς οἴκους, ποὺ ἀνήγειρε, σύμφωνα μὲ τὸ κείμενο τῆς ἐπιγραφῆς, ἡ πόλη μὲ τὴν οἰκονομικὴ συνδρομὴ τῆς Ἰουλίας καὶ συγκεκριμένα μὲ χρήματα ποὺ ἄφησε ὁ σύζυγός της, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ του εὐμάρεια φαίνεται ὅτι ἀνῆκε στὴν τοπικὴ ἀριστοκρατία.

Τέλος, ἡ ἐπιγραφή, ἂν καὶ καταστραμμένη στὰ σημεῖα ἀναγραφῆς τῶν περισσότερων ὀνομάτων, δὲν παύει νὰ ἔχει ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀνθρωπωνυμολογικὴ ἔρευνα. Ἔτσι, ἀπὸ τὰ σωζόμενα ὀνόματα διαπιστώνει κανεὶς τὴν κυριαρχία τῶν ρωμαϊκῶν. Τὸ ἑλληνικὸ ὄνομα ποὺ φέρουν τὰ δυὸ ἀπὸ τὰ ἀναφερόμενα πρόσωπα, δείχνει ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ Ρωμαίους ἀλλὰ γιὰ Μακεδόνες τῆς τοπικῆς ἀριστοκρατίας, οἱ ὁποῖοι εἶχαν λάβει τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτη. Ἡ προσκόλληση καὶ ἡ ἐπιμονὴ τους στὰ ἱστορικὰ μακεδονικὰ ὀνόματα προδίνει τὴν ἐθνικὴ καὶ ἱστορικὴ συνείδησή τους, ποὺ εἶχε ἀναβιώσει στὴν ἐποχὴ αὐτὴ μὲ τὴ διάδοση τῆς ἀλεξανδρολατρείας. Αὐτὸ σημαίνει πὼς ὁ ἐκρωμαϊσμός δὲν εἶχε κερδίσει πολὺ ἔδαφος στὴν πόλη αὐτὴ ἀκόμη κι ἀνάμεσα στοὺς κύκλους τῆς τοπικῆς ἀριστοκρατίας, ἡ ὁποία ἦταν ἡ πιὸ εὐάλωτη κοινωνικὴ τάξη², γιατί ἡ ἀνοδὸς της στὰ ἀξιώματα προϋπέθετε τὴν *civitas romana*. Κι ὅλα αὐτά, μολονότι ἡ πόλη βρισκόταν πάνω στὸ ρωμαϊκὸ δρόμο Ἀμφίπολης-Ἡράκλειας Σιντικῆς³, ποὺ ἦταν ἀρκετὰ πολυσύχναστος κι ἀκόμη παρὰ τὴν πιθανὴ ἐγκατάσταση Ρωμαίων παροίκων (*consistentes*) σὲ αὐτὴ.

Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἐξηγεῖται κυρίως ἀπὸ τὴ γειτνίασή της μὲ τὴ Βέργη, ποὺ ἦταν ἀπὸ τὸ 452/51 π.Χ. μέλος τῆς Ἀττικοδηλιακῆς συμμαχίας⁴ καὶ ἐπομένως βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴν ἀθηναϊκὴ ἐπίδραση· κι ἀκόμη ἀπὸ τὸ ὅτι βρισκόταν μέσα στὴ σφαῖρα ἐπίδρασης τῆς Ἀμφίπολης, ἡ ὁποία σὲ ὅλη τὴν περίοδο τῆς ρωμαιοκρατίας δὲν ἔπαυσε νὰ ἀποτελεῖ ἐστία ἀκτινοβολίας τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ στὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα.

Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Κ. ΣΑΜΣΑΡΗΣ

1. J. B. Ward-Perkins, στὸ «Oxford Classical Dictionary», στή λ. «basilica». Ἐπίσης βλ. «Der Kleine Pauly», στή λ., ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

2. Πρβλ. F. Papazoglou, Ο ονομαστικοί формули kod Makedonaca u rimsko doba, «Živa Antika» 5(1955) 367-368.

3. Γι' αὐτὸν τὸν δρόμο βλ. Σ α μ σ ά ρ η, ὁ.π., σ. 52-53.

4. Σαμσάρη, ὁ.π., σ. 115, σημ. 3.

RÉSUMÉ

D i m. C. S a m s a r i s, Une inscription grecque inédite d'époque impériale trouvée dans le village actuel de Terpni (départ. de Nigrita).

L'été passé l'auteur a découvert dans une maison du village actuel de Terpni (près de Nigrita) une stèle de marbre, sur laquelle est gravée une inscription grecque du IIe-IIIe siècle après J.-C. La stèle a été trouvée par un paysan au lieu dit «Paliokastro» (5 km au sud-ouest de Terpni), où il existe de ruines qui, d'après l'inscription, appartient à une ville antique, dont le nom n'est pas malheureusement mentionné. Il est cependant probable qu'il faut localiser ici le relais romain de *Graero*, qui a probablement conservé — sous la forme romanisée — le nom ancien de la ville.

Dans cet ordre d'idées, l'auteur fait un rapprochement étymologique du nom *Graero* avec le peuple des *Grées* (Γραιοί), qui habitaient dans la vallée du Strymon, et arrive à conclure que la ville en question portait, selon toute vraisemblance, le nom pélasgique «Γραια» ou «Γραιών πόλις». Il semble aussi qu'elle a été fondée par le roi macédonien Alexandre Ier sur la place d'une bourgade thraco-pélasgique.

L'inscription en question fournit des renseignements intéressants pour la topographie et l'onomastique de la ville. Ainsi on apprend de son texte la construction d'une basilique — avec une estrade et trois portiques — aux frais d'une femme (Ἰουλίαν) de l'aristocratie locale. De plus on voit entre les personnages mentionnés dans le texte la prédominance des noms romains. Mais il est remarquable que les deux d'entre eux portent un cognomen grec. Cela signifie qu'ils ne sont pas romains mais macédoniens. Leur persistance aux noms macédoniens historiques exprime bien leur conscience nationale.